

3

Родовите прашања и инклузивноста во „Националната Стратегија за е-вклучување на Р. Македонија, 2011 – 2014“

аналитички осврт

“Овој аналитички осврт беше овозможен во рамките на програмата CIVICA Mobilitas - имплементирана од ЦИРа и финансиски поддржана од SDC. Овде наведените мислења се мислењата на авторот/ите и нужно не ги рефлексираат мислењата на ЦИРа и SDC”.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

ЗДРУЖЕНСКА

Здружение за унапредување на родовата
еднаквост Акција Здруженска,
ул. Васко Карајанов бр.2-1/4,
Скопје, Македонија
Тел/факс: (02) 3 215 660; (02) 3 215 661,
e-mail: zdruzenska@t-home.mk;
www.zdruzenska.org.mk

Вовед

Во новата стратегија за развој на ЕУ Европа 2020 се истакнува значењето на намалувањето на дигиталниот јаз. Стратешкиот документ Дигитална Агенда, како дел од стратегијата Европа 2020, го определува пристапот за развој на дигиталната економија до 2020 година. Во Агендата се дефинирани политиките и активностите за постигнување на максимални придобивки од дигиталната револуција.

Европската стратегија Европа 2020 ја потенцира важноста од едукација на Европјаните за користење на ИКТ, особено користењето на ИКТ од страна на младите во процесот на образованието. Стекнувањето на вештини за работење со ИКТ, односно дигитални вештини потребни за иновации и развој, се важни предуслови за развивањето на дигиталното општество. Сите граѓани треба да бидат свесни за потенцијалот на ИКТ за сите видови професии. Ова повлекува создавање на мулти-секторски партнерства, потенцирање на значењето на дигиталните компетенции во формалното образование и обука, како и подигање на свеста и спроведување на ефективни ИКТ обуки надвор од формалниот образовен систем, што вклучува и користење на интернет алатки и дигиталните медиуми за преквалификација и континуиран професионален развој.

Тргувајќи од фактот дека во Европската унија помеѓу 30% и 40% од популацијата е исклучена од предностите на информатичкото општество, а во Република Македонија оваа бројка достигнува 50-70%, се наметна потребата од креирање на политики за таканаречено е-вклучување. Овие стратегии за целни групи го имаат населението кое претставува најранлив сегмент во општеството: впрочем, лицата коишто имаат најголеми користи од употребата на ИКТ се најчесто лица кои имаат поголеми шанси да бидат исклучени од можноста да ги користат придобивките што новите технологии ги нудат.

Националната Стратегија за е-вклучување 2011 – 2014 на Р. Македонија¹ ја претставува севкупната стратешка определба на државата во поглед на вклучување на сите групи на граѓани во градењето на информатичкото општество и искористување на придобивките од информациско – комуникациските технологии. Бидејќи, текстот на стратегијата е во нацрт, целта на оваа анализа е да потсети на некои клучни концепти и стратешки пристапи во поставувањето и решавањето на прашањето на инклузивноста во ИКТ контекст. Покрај општите теми кои се однесуваат на дигиталниот јаз и е-поделеноста, ќе биде поставено и прашањето за родовата перспектива во нацрт верзијата на националната стратегија.

”Е-вклучување: дефиниции

На почетокот би сакале да потсетиме на некои од концептуалните анализи на клучните поими и пристапи кои се однесуваат на прашањето на инклузијата во ИКТ контекстите, што Акција Здруженска ги понуди во родовата анализа Националната стратегија за информатичко општество од 2005 година². Тоа е важно, затоа што ги изразува теоретските стојалишта од кои анализата тргнува и ги поставува клучните критички репери во анализата на Стратегијата.

Прашањето на инклузивноста вообичаено се поставува со таканаречениот дигитален јаз или поделеност. Синтагмата дигитална поделеност ја означува нееднаквоста меѓу луѓето кои имаат ресурси и пристап до информациско-комуникациските технологии и оние коишто го немаат тој пристап. Исто така, изразот упатува и на дискрепанцијата што постои меѓу оние што имаат способности, знаења и вештини да ја употребуваат технологијата и оние што ги немаат таквите способности. Дигитална поделеност постои и меѓу оние што живеат во руралните и градските средини, меѓу образованите и необразованите, меѓу расните, етничките и економските групи. Во крајна инстанца, разлика постои меѓу индустриски развиениот свет и оној помалку

---

1 http://www.mio.gov.mk/files/pdf/dokumenti/Strategija_za_e-vklucuvanje_draft.pdf

2 “Родова анализа на националната политика на Р.Македонија за информатичко општество”.<http://www.zdruzenska.org.mk/documents/118/Rodova%20analiza%20del%20za%20Link%203.pdf>

развиениот. Но пред сè и над сè, дигиталната поделеност се протега по рабовите на родовиот дигитален јаз, односно меѓу мажите и жените.

Па сепак, е-инклузивноста нема исто значење во сите контексти на ИКТ. Кога се работи за ИКТ како околина-алатка тогаш, е-инклузивноста значи е-достапност, односно надминување на традиционалните бариери коишто ИКТ ги носат во својата структура. Е-достапноста значи: надминување на географските бариери, физичкиот хендикеп, подобрувањето на јавните сервис итн. Но во случајот кога станува збор за е-инклузивноста погледната од перспективата на информатичкото општество, таа значи стратегија на пресретнување и избегнување на дигиталната исклученост. Во овој контекст, е-инклузивноста се однесува на правото и на причините за партиципација, односно не-партиципација во информатичкото општество.

Доколку споредиме која од концепциите на е-инклузивноста е помоќна и поправична доаѓаме до заклучокот дека е-инклузивноста како право на партиципација во информатичко општество е онаа која го надминува парцијалниот карактер на е-инклузивноста, како мерка за е-достапност. Е-инклузивноста, заснована на партиципацијата, е системска карактеристика на информатичкото општество и во делот на неговата социјална и политичка поставеност, и во смислата на неговата перформативност. Е-достапноста е стратегија која ги пресликува досегашните политики на инклузивно општество, а воедно ги пресликува и традиционалните проблеми и теми со кои се справува. И покрај ефикасноста на таквиот пристап, стратегијата на е-достапност ги пренесува и традиционалните и идеолошките матрици, предрасудите, стереотипите и поделбите.

”Родовата перспектива и ИКТ

Целта на родовата анализа во ИКТ контекстите е да се идентификуваат родовите теми, да се добијат информации и да се подигне свеста за родовата димензија на ИКТ, а сето тоа со цел да се обезбеди знаење кое ќе биде искористено во продукцијата и евалуацијата на ИКТ-политиките и

проектните активности. Родовата анализа на ИКТ е потребна од причина што родовиот идентитет е базичен социјален идентитет и претставува резултат од севкупноста на социјалните, на економските, на политичките, на културните, историските и на цивилизациските состојби и процеси. Според тоа, доколку ИКТ-политиките не се само техничко прашање, тогаш прашањето за родовите релации како основна социјална димензија на таквите политики треба да зазема централно место во нивните стратешки залагања.

Оправданоста од ваквиот тип анализа се темели врз неколку премиси:

1. ИКТ има иманентни потенцијали за развојни и општествени промени;
2. ИКТ ги обликува животите на луѓето, создавајќи социјални релации од свој вид;
3. Информатичкото општество содава сопствени вредности на правда правичност, слобода итн.; и
4. Информатичкото општество настанува во услови на сè уште, неостварена рамноправност меѓу родовите и во услови на намалени социјални услови за жените.

Наведените премиси претставуваат основна почетна теоретска позиција, според кои се изведува родовата анализа во контекстот на ИКТ-политиките. Тоа значи дека ИКТ-политиките и стратегиите треба да се темелат врз претпоставките за родова дигитална рамноправност, и воедно да бидат способни да ги предвидат последиците од стратешките и од проектните цели и активности за статусот и квалитетот на животот на жените и на мажите во една ИКТ-околина или во едно информатичко општество.

Градењето информатичко општество не се случува во политичко, социјално-економски или културно неутрални состојби и услови. ИКТ-инфраструктурата е доволен, но не и нужен, услов за информатичко општество. Освен стандардните фактори, како причина за дигиталната поделба може да се јави и родовиот идентитет. ИКТ-политиките не смеат да ги трансферираат и да ги преобликуваат традиционалните дискриминаторски родови релации или да останат индиферентни кон прашањата за родовите релации.

Меѓутоа, и покрај фундаменталната важност на родовите релации како аналитичка и реална категорија за креирањето на важни политички документи, тие остануваат надвор од клучните документи. Прашањето на родот во овие документи е трансформиран како прашање на положбата на жените во користењето на ИКТ и во контекст на е-образованието, како прашање на е-писменост.

” Компаративен преглед со ЕУ

Национална Стратегијата за е-вклучување 2011 – 2014 на Р. Македонија во главно се темели на политиките на Европската унија и ги инкорпорира главните заложби на таквите политики. Погледнато историски, Р. Македонија низ своите стратешки документи за ИКТ се приклучи кон повикот за стратешко разбирање на ИКТ и нејзината улога во современите општества.

Со Лисабонската Стратегија, членките на Унијата и земјите аспиранти беа охрабрани да преземат конкретни чекори во нивните национални акциони планови во однос на поставување на мерки против сиромаштијата и социјалната ексклузија, и да го подобрат пристапот до нови информациско – комуникациски технологии и можностите кои тие технологии ги нудат. Е-вклучувањето како еден од столбовите на i2010³ иницијативата за информатичко општество на Европската унија е поврзано со другите европски политики посебно со социјалните политики во образованието културата, регионалниот развој итн. Овие заложби беа вклучени во првиот стратешки пристап кон прашањето за е-вклучување на граѓаните на Република Македонија во Национална стратегија за развој на информатичко општество од 2005 година.

Во јуни 2006 година, со Министерската декларација во Рига⁴ за е-вклучување, беше воспоставена обврската на земјите членки на ЕУ да го имплементираат

---

3 http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/index_en.htm

4 http://ec.europa.eu/information_society/activities/einclusion/events/riга_2006/index_en.htm

концептот на е-вклучување во домашните ИКТ политики. Приоритетните области на имплементација на Е-вклучувањето се:

- ▶ **Е-пристапност** – овозможување на пристап до ИКТ на сите, задоволувајќи ги различните потреби на широк спектар на луѓе, посебно за специјалните потреби;
- ▶ **Стареене** – овозможување на постарите лица целосно да партиципираат во економијата и општеството и да се подобри нивниот квалитет на живот;
- ▶ **Е-вештини** – снабдување на граѓаните со знаење, вештини и животно учење за зголемување на социјалното вклучување, можноста за вработување и збогатување на нивниот живот;
- ▶ **Социо-културно е-вклучување** – овозможување на малцинствата, мигрантите и маргинализираните млади луѓе целосно да се интегрираат во заедниците и да учествуваат во општеството преку употребата на ИКТ;
- ▶ **Географско е-вклучување** – зголемување на социјалната и економската благосостојба на луѓето во руралните, далечните и послабо економско потенцијални области со помош на ИКТ;
- ▶ **Инклузивна е-Влада** – испорака на подобри, поразлични јавни услуги за сите користејќи ИКТ, а воедно охрабрувајќи зголемено јавно учество во демократијата.

Во 2007 година, со Националната стратегија за развој на електронски комуникации со информатички технологии на Р. Македонија⁵, беа прифатени препораките од Рига вградени во принцип кој се преплетува низ мерките од стратегијата, принципот на овозможувањето на еднакви шанси за сите граѓани: „Принципот на овозможувањето на еднакви шанси за сите граѓани мора да се почитува. Без разлика дали се работи за комуникациски системи, ИКТ, софтвер, содржина (текстуална, аудио-визуелна), уреди за пристап до интернет, е-точки, софтверски производи, мобилни телефони,

---

5 <http://www.vlada.mk/files/doc/NSEKIT.pdf>

уреди за прием на дигитална телевизија, предизвикот за користење на новите технологии постои особено заради социјални, образовни, културни, географски причини како и за луѓето со хендикеп. Потребно е да се подготви водич за е-пристапност и е-вклучување кои би биле основа за иницирање на стратешки документ за е-вклучување“

Националната Стратегијата за е-вклучување 2011 – 2014 на Р. Македонија всушност претставува имплементација на препораките од Министерската конференција за е-вклучување одржана во Виена во 2008 година, каде што беше потврдена потребата за поддршка на најранливите социјални групи при што ИКТ беше претставена како една од основните алатки за постигнување на оваа цел, како и на насоки и мерки од Стратегијата **Дигитална Агенда**⁶, која претставува дел од стратегијата Европа 2020. И во двете европски иницијативи се наведува дека дејствувањето во областа на е-вклученоста ќе придонесе за креирање на нови работни места и за креирање вредности за општеството во целина; дека поголемото дигитално вклучување ќе придонесе за развивање на главна предност на Европа: нејзиниот човечки капитал.

”Приказ и анализа на стратегијата

Во Националната Стратегија за е-вклучување 2011 – 2014 на Р. Македонија дефинирани се основните приоритети околу кои ќе се фокусираат активностите и мерките за креирање на инклузивно информатичко општество, како и целите кои треба да се постигнат во рамки на овие приоритети. Основната цел на стратегијата е:

Намалување на дигиталниот јаз и создавање на инклузивно информатичко општество за сите граѓани, обезбедувајќи зголемена и поквалитетна употреба на ИКТ во секојдневниот живот на граѓаните, преку создавање олеснети услови за пристап до ИКТ и зголемување на ИКТ вештините на граѓаните.

---

⁶ A Digital Agenda for Europe, [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0245R\(01\):EN:NOT](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0245R(01):EN:NOT)

Приоритет 1: Е-пристапност - Овозможување еднакви шанси за сите граѓани за пристап до ИКТ. **Цел:** Зголемување на достапноста на интернетот и други информациско - комуникациски технологии до сите граѓани, особено преку вклучување на лицата кои имаат ограничени можности за користење на нови технологии.

Приоритет 2: Дигитална писменост - Подобрување на ИКТ вештините и способностите на граѓаните. **Цел:** Унапредување на ИКТ вештините и способностите на целокупната популација преку оптимизирање на формалниот и неформалниот едукативен систем за постигнување подобар квалитет на животот.

Приоритет 3: Стареење - Овозможување самостоен и независен живот за популацијата која старее. **Цел:** Отстранување на пречките за пристап до интернет и останати информациско – комуникациски технологии и нивно квалитетно користење од страна на старото население, како и зголемување на информациите достапни на веб за потребите на старото население.

Приоритет 4: Географско е-вклучување - Користење на ИКТ за подобрување на социјално - економската состојба во помалку развиените и тешко достапните области во земјата. **Цел:** Зголемување на степенот на покриеност со широкопојасен интернет на територијата на целата земја и унапредување на свесноста и способноста на населението во изолираните и помалку развиените области за користење на ИКТ.

Приоритет 5: Инклузивна Е-Влада - Квалитетни, доверливи и лесно достапни е-Владини решенија за сите граѓани. **Цел:** Подобрување на достапноста на електронските владини информации и услуги, зголемување на свеста за придобивките од прифаќање на е-Владините решенија и унапредување на способностите и поддршката за сите корисници на е-Владини услуги.

Приоритет 6: Социјално–културно е-вклучување - Унапредување на социјално - економската интеграција на социјално загрозените групи, етничките групи и маргинализираните групи со помош на ИКТ. **Цел:**

Обезбедување пристап до ИКТ, креирање и промовирање на интернет услуги и содржини и ИКТ обучување на социјално загрозените групи, етничките групи и маргинализираните групи и за интензивирање на нивното вклучување во целокупниот општествено - културен живот.

Приоритет 7: Спроведување на идни препораки од ЕУ согласно стратешките насоки од Дигиталната Агенда на ЕУ2020. **Цел:** Континуирано усогласување на мерките и активностите од областа на е-вклучување со препораките од Европската унија.

” Предлог агенда за Родов акциски план

Во контекст на Дигиталната агенда, жените се споменуваат во врска со една од осумте области на дејствување **Акција 2.6.1 - Подобрување на дигитална писменост, вештини и Инклузивност:** *дигиталната ера треба да биде за зајакнување и еманципација* и во **Други акции** – меѓу другото се предлага: *Комисијата ќе го промовира поголемото учество на младите жени и жениите повратнички на работата како работна сила во ИКТ секторот, преку ресурси за поддршка на веб-базирани обуки, Е-учење базирано на игра и социјално вмрежување (акција бр. 60).*

Во рамките на Национална Стратегијата за е-вклучување 2011 – 2014 на Р. Македонија, родовата димензија е присутна во контекст на **Приоритет 2: Дигитална писменост - Подобрување на ИКТ вештините и способностите на граѓаните:** *едукацијата и системите за обука и доживотно учење се клучни во процесот на градење на дигитална писменост. Ова ги вклучува пред сè мерките за дигитализирање на формалниот образовен процес преку компјутеризација и воведување интернет во училиштата, обезбедување на електронски содржини достапни на интернет и воведување на ИКТ алатки во настава. Но, исто така овој приоритет ги вклучува и мерките за дообразување на возрасни лица преку посетување почести и најредни ИТ обуки и сертифицирање за различни групи на*

граѓани: невработени, лица со инвалидност, жени со ограничени можности за образование итн.

Како што може да се забележи, ниту европската, ниту македонската стратегија за ИКТ, доволно ја интегрираат родовата перспектива во развојот на информатичкото општество. Според The European Centre for Women and Technology (ECWT)⁷ успехот на Дигиталната агенда ќе зависи од тоа дали Европската комисија ќе најде начини и средства на интегрирање на критична маса на жени во пристапот, дизајнот, истражувањето, иновацијата, производството и употребата на ИКТ во текот на периодот на имплементација на агендата 2011-2020. Ваквата иронична забелешка произлегува од фактот дека агендата претпоставува дека жените се доволно интегрирани во ИКТ секторот, и според тоа ќе можат да одговорат на предизвикот. Сличен приговор може да се упати и кон македонската стратегија, придружена со остра критичка забелешка дека жените се споменати само во контекст на дигиталната писменост, и тоа оние кои имаат отежнат пристап до образовните процеси.

Отсуството на родовата димензија од Дигиталната агенда ја поттикнува европската јавност и посебно женските организации од цивилниот сектор да иницираат таканаречен Родов акциски план⁸ кој ќе ја интегрира родовата перспектива во имплементацијата на агендата. Планот за акција треба да биде мултисекторски и треба да ги вклучи сите релевантни и заинтересирани чинители во имплементацијата на агендата. Имајќи ја оваа иницијатива предвид, веднаш се наметнува идејата за една слична иницијатива во контекст на македонската политика за ИКТ посебно во контекст на Национална Стратегијата за е-вклучување 2011 – 2014.

---

7 Women4SmartGrowth_2011_Background_EF.pdf, http://store1.digitalcity.eu.com/store/clients/release/AAABEMCS/doc/women4smartgrowth_2011_background_ef_2011.06.19-08.02.21.pdf

8 Position Paper for Lining up for a GAP of the Digital Agenda, http://www.womenandtechnology.eu/digitalcity/w_newsarchive.jsp?dom=AAABECDQ&hir=BAAFKMKO&fmn=AAABDVVM&prt=AAABDUAV&men=AAABDVVV

Препораки

(до сите национални чинители учесници во процесот на креирање на политиките за намалување на сиромаштијата и социјалната инклузија)

1. Национална Стратегијата за е-вклучување 2011 – 2014 на Р. Македонија да вклучи јасна и недвосмислена дефиниција на социјалното вклучување, која ќе ги интегрира сродните концепти како што се е-достапност или намалување на дигиталниот јаз.
2. Доследна имплементација на принципите на Дигиталната Агенда која претставува дел од стратегијата Европа 2020 како стратешки пристап на Европската унија за развој на дигиталната економија до 2020 година.
3. Видлива интеграција на родовата перспектива во текстот на Националната Стратегија за е-вклучување 2011 – 2014 на Р. Македонија, во сите нејзини области на дејствување.
4. Покренување на иницијатива за Родов акциски план, како придружен документ на Стратегијата, преку кој ќе се обезбедат услови за фактичка имплементација на родовата перспектива во политиките и мерките предвидени со стратегијата.
5. Интеграција на родовата перспектива и во останатите политики од ИКТ секторот во Р. Македонија.